

KİTAP İNCELEMESİ: “YAKIN DÖNEM TÜRK BASIN TARİHİ”¹

Prof. Dr. Aysel AZİZ
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi

“Yakın Dönem Türk Basın Tarihi”, alanlarında uzman iki iletişimcinin ya da usta gazetecinin yaptığı bir çalışma... İletişimin Türkiye’deki duayeni ve gazetecilik alanında ilk doktoralı gazeteci, iletişimci, yazar Dr. Hıfzı Topuz ile yılların gazetecisi, TRT haber merkezinde uzun yıllar çalışmış, iletişim alanında doktora bulunan ve uzun süre bir vakıf üniversitesi iletişim fakültesinde ders vererek öğretim üyeliği de yapan Dr. Recep Yaşar...

Önsözünü Dr. Hıfzı Topuz’un yazdığı bu çalışmanın alan çalışması olarak niteleyeceğimiz yazılı ve elektronik basın taramalarını Recep Yaşar yapmış; metin ise birlikte yazılmış... Çalışma, ‘iğneyle kuyu kazma’ deyişiyile nitelenebilecek bir çalışma... Yakın dönem Türk basınına ışık tutuyor; günün olayları içerisinde dikkatlerden kaçan kimi hususları çoğunlukla basın haberlerinde, yorumlarında, ilgili kuruluşların raporlarında ve karikatürlerinde irdeliyor. Bu irdelemede önemli olan husus ise siyasal iktidar yönetiminin medyayı doğrudan ya da dolaysız etkilediği olayların nasıl yansıtıldığını anlatmak için, olayların arkasındaki olguları Türk, hatta haberin niteliğine göre, uluslararası olguları da açıklamaları. Türkiye’nin en az 20 yıllık geçmişindeki sosyal, siyasal, ekonomik tüm gelişmelerin yansımaları aktarılıyor; gelişmeleri özetliyor, bellek tazelemesi yapıyor.

Bişimsel inceleme: Önce kapaktan başlayalım tanıtıma... Kapak, hardal renkli bir fon üzerine klavye çizimli bir görsel olan sade bir kapak. Arka kapak çok daha ilginç; her iki yazarın tebessüm eden fotoğrafları; photoshop ile üzerinde oynanarak siyah-beyaz tarama yapılmış...

¹Dr. Hıfzı Topuz ve Dr. Recep Yaşar, Yakın Dönem Türk Basın Tarihi, Nota Bene Yayınları, İstanbul: 2021

Çalışma biçimsel açıdan bakıldığında 423 sayfa ve 3 bölümden oluşuyor. Her bölümün kendi içinde alt başlıkları var. Birinci bölümde 4 alt başlıklı kalın (bold) olarak şöyle belirtilmiş: “AKP İktidarına Giden Yol”, “AKP İktidarı”, “AKP’nin Güvenlikçi Politikalara Dönüşü”, “AKP İktidarının Medya Politikaları”.

İkinci bölümde “Yaşanan Olaylar/Neler oldu?” başlığı altında gazetecilerin, basınla ilgili olarak çeşitli olaylar üzerinden dönemin siyasal iktidarının basınla ilgili tutum ve davranışı irdeleniyor.

3. bölümde ise “2002-2019 Yılları Arası Yıllık Bilançolar” başlığı ile yapılan bölümlerde, yıllara göre medya ve ifade özgürlüğü konusunda yaşanan olayların sayısal verilerle açıklanarak kronolojik değerlendirmesi yapılıyor...

Çalışmanın başlangıcında kısaltma, şekil, tablo açıklamaları ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır.

Metinde görsel kullanımı: Farklı bir uygulama yapılarak zaman zaman incelenen gazetelerin kupürleri kullanılmış, konuyla ilgili karikatür görsellerine yer verilmiştir. İncelenen karikatür sayısı 6. Bu karikatürler, Başbakan ve Cumhurbaşkanı olarak sayın Recep Tayyip Erdoğan’a “hakaret” savıyla açılmış davalarla ilgili karikatürler... Ayrıca görsel olarak anlatılan konularla ilgili olarak 30 civarında gazete kupürü de kullanılmış.

Çalışmanın kaynak gösterme biçimi. Çalışmada yararlanılan, alıntı yapılan kaynaklar klasik uygulama olarak sayfa altında gösterilmiş. Dipnot yalnızca kaynak gösterme amacıyla kullanılmış. Bunların çoğunluğunu sivil toplum örgütlerinin Web sitelerinde yer alan raporlar oluşturuyor. Bu kaynak dipnotları aynı zamanda çalışmanın kaynakçası niteliğindedir. Bir diğer söyleyişle, çalışmanın son kısmında ayrıca kaynakçaya yer verilmemiştir.

İçerik değerlendirmesi: Çalışma, “Yöntem” kısmında açıklandığı gibi Dr. Hıfzı To-

puz’un 2003 yılında yayınladığı “Türk Basın Tarihi” çalışmasının devamı niteliğinde... Ancak “Türk Basın Tarihi”, Türkiye’deki basını irdelerken toplumsal olaylara çok fazla girmemiş, basının daha çok kronolojik gelişimini verirken toplumsal olayları sınırlı şekilde incelemiştir. Bu çalışmada ise 1. bölümün 2. alt bölümü (117 sayfa) doğrudan, 2000 yılların başından AKP’nin siyasal iktidar öncesi hazırlıklarından başlayarak 2002 yılında hükümet olduktan 2019 yılına kadar geçen sürede önemli icraatlarını irdelleyerek, daha sonraki “AKP İktidarının Medya Politikaları” bölümüne hazırlık niteliğindeki olayları anlatmaktadır.

Birinci bölümün son alt bölümünde ise AKP iktidarının medyaya yönelik politikaları (s. 117-134) irdelenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde medya ve ifade özgürlüğüne yönelik AKP iktidarının aldığı önemli kararlar, yürüttüğü politikalar kronolojik olarak yıllara göre 100 sayfa içerisinde 57 olayda ele alınarak anlatılmaktadır (s. 323-423).

Çalışmanın dördüncü bölümünde; 2002-2019 tarihleri arasında AKP iktidarının medya, fikir özgürlüğü, gazeteciler hakkındaki politikaları, kararları ve uygulamalarıyla ilgili olarak dernek, vakıf, sendika, TGS, SETA, BİA, Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) gibi sivil toplum örgütlerinin raporlarından yararlanılarak, medya ve fikir özgürlüğü ile doğrudan ilgili olaylar ayrıntılı olarak aktarılmakta.

Kitabın 372 dipnotunda yararlanılan kaynaklar gösterilmiş. Ancak bunların ne kadarının ilk kez ya da birkaç kez kullanıldığı ile ilgili olarak ayrı bir sayım yapılması gerekiyor... Salt kaynakçanın verilmesi durumunda bu sayının azalacağı açıktır.

Çalışmanın içeriği incelendiğinde, AKP iktidarının 20 yılı aşkın çalışmalarının fotoğrafı çekilmiş şekilde, o günkü yapılanlar, toplumda bunların yansımaları aktarılmış. Bu aktarmada, olaya verilen öneme göre, bu olaylar kimi kez gazetelerde, raporlarda ya da internet kaynak-

larından tüm olarak, kimi kez de kısaltılarak, özetlenerek verilmiştir.

Çalışmanın dili: Bir çalışmaya, hele bu denli kapsamlı bir çalışmaya ruh veren en önemli özelliklerden biri de, çalışmanın dilidir. Bu çalışmada yazarların dili akıcı, anlaşılır, okuyucuyu yormayan, edebiyata kaçmayan, söylenmesi gereken kadar söylenen bir dil kullanılmış. Kuşkusuz çeşitli kaynaklardan yapılan alıntılardaki dil o kaynağın sorumluluğunda...

Değerlendirme: Çalışmada verilen bilgiler özenle seçilmiş, her bölüm kronolojik bir sıralama ile verilmiş. Olayların anlatımı zaman zaman görsellerle desteklenmiş. Kitabı bitirdiğinizde aklınızda ne kaldı dediğinizde, ne kalmamış ki? Yaşadığınız onca yıl bir film şeridi gibi ve ayrıntıları ile belleğinizden geçiyor...

Bu çalışma daha işlevsel nasıl olurdu? Bir akademisyen, deneyimli bir hoca olarak şu hususları da gözlerim aradı. Aşağıda değindiğim hem biçimsel hem içeriksel bazı hususlarda eklemeler yapılması daha iyi olurdu. Şöyle ki;

- Kitabın sonunda kaynakça verilseydi; daha derli toplu ve bütün kaynaklar bir arada görülürdü.
- Okuyucuya kolaylık sağlama açısından "Dizin" ya da "İndeks" olması iyi olurdu. Okuyucu açısından aradığı bir olayı, sözcüğü hemen bulmak 423 sayfa içerisinde kolay olmayabilir. Bu tür bir çalışma, özellikle oldukça uzun bir süreyi kapsayan olayları ayrıntıyla inceleyen okuyucuya kolaylık sağlama açısından önemli...
- Kitapta kullanılan görsellerin listesi de "İçindekiler" in son kısmında yer alabilirdi. Görsellerin listesini görmek isteyenler için kolaylık olurdu...
- Her bölümün başında bir giriş olması çok yararlı olurdu... Daha bölümün başında o bölümde yazılanlar hakkında okuyucuyu hazırlardı...
- Çalışmanın sonunda bir sonuç ya da özet

gibi değerlendirme yapılabilirdi. Gerçi bu tür değerlendirmeler alıntılardan sonra yapılmış, ancak bu tür alan çalışmalarında en önemli kısımlarından biri olarak sonuç kısmıdır. Kimi okuyucu, sonuç kısmını okuyarak içindekileri okuyup okumamaya karar verir.

Sonuç olarak, yazarlarının da belirttiği gibi, "...Bu kitapta yeni bir şey yok, Hepsi gün gün yaşadığımız olaylar. Amacımız resmin bütünü bir arada görmeyi sağlamak. Hafızalarımızı tazelemek, unutmamak!"

Bu yaklaşım bir derece kadar da doğru! Tüm bu olayları yaşayan, basından izleyen biri olarak kitabı okuduğumda pek çok olayın hafızamdan uzaklaşmış olduğunu gördüm. Bu çalışma bunları tazeliyor ve basın özgürlüğü, fikir özgürlüğü denilince nerelerden nerele-re gelindiğini derli toplu belgeleryle sunuyor. Ancak, çalışma bununla da yetinmiyor; konuları daha detaylı ve farklı kaynaklardan araştırarak okuyucuya sunuyor... Bu bakımdan unutulmuş yanlarında bilinmeyenler de öğreniliyor...

Siyasal iktidarların basına karşı, medyaya karşı, sosyal medyaya karşı ilgileri hiçbir zaman azalmadı, azalmayacak, hatta artacak... Siyasal gücün en büyük payanda-larından biri basın, medya, sosyal medya...

Çalışma, şu anda basın mesleğinde çalışanlar için, konuyla ilgili akademik çalışma yapmak isteyenler için; özellikle de bu olayları yaşamamış gençlerimiz için, gelecek kuşaklar için bir dönemi ayrıntılarıyla anlatan derli toplu bir çalışma... Ancak aynı zamanda dinamik, hareketli bir çalışma... Yazarları tarafından güncellenerek sürdürülmesi, belli aralıklarla güncellenmesi gereken bir çalışma...

"Yakın Dönem Türk Basın Tarihi" adlı çalışmayı yürüten, ortaya çıkaran her iki yazarımıza teşekkürler; ellerine, emeklerine sağlık...